

Borbély Zsolt Attila

Az autonómia mint nemzetpolitikai imperativus

Bevezetés

Folyóiratunk jelen lapszámával, melynek központi kategóriája az autonómia, folytatni igyekszik azt a hagyományt, miszerint mindig az adott helyzetben legaktuálisabb, nemzetpolitikai szempontból legfontosabb témákat járja körbe elméleti síkon. E gyakorlat szoros összefüggésben van a lap önmeghatározásával, mely a klasszikus Max Weber-i tudományosság kritériumának csak részben tesz eleget. Miként a társadalomtudomány Beethovene leszögezte, a tudománynak nem feladata az értékek rangsorolása, a tudomány segítségével nem lehet rendet teremteni axiológiai síkon (mint azt az 1989-ben letűnt (?) rendszer próbálta), viszont, amennyiben adott értékprioritásokat leszögeztünk, a tudomány segíthet a politikai programok megfogalmazásában, a realitáshoz közelítésében, illetve koherenssé tételében. A Magyar Kisebbség számára ilyen leszögezett érték, fix orientációs pont a nemzeti érdek, ezen belül a Kárpát-medencei magyarság megmaradásának imperativusa.

Jelen geopolitikai kontextusban pedig az autonómia, a saját sors feletti rendelkezési jog az egyetlen olyan jövőkép közösségünk számára, mely a hosszú távú megmaradás reményével kecsegtet. Az autonómiánál többet az adott erőviszonyokból kiindulva, valamint a nagyhatalmi támogatás hiányában nem lehet követelni. Kevesebbet nem érdemes.

Jelzőpóznák

A Kántor Zoltán és Majtényi Balázs által megírt vitaindító kellő részletességgel és tiszteletre méltó elméleti igényvel járja körbe az autonómia problémakomplexumát. A tanulmány kétségtől elvári erényei közé tartozik, hogy több gondolati zsákutcát elkerül, sőt, figyelmeztető táblát tesz bejártukhoz. Hadd idézzek ezek közül egyet, mely a farizeus, politikai célzatú, kriptó-autonómiaellenes, akadékoskodó érvelést¹ hatástalanítja pengeéles logikával: *„Így nem egyszer a következő módon kerülnek terítékre a romániai magyarságot érintő kérdések: státustörvény vagy kettős állampolgárság vagy területi autonómia, vagy személyi autonómia. Holott ezek a jogintézmények egymás mellett is működhetnek. A kérdést - az autonómia-koncepciók esetén - a következő módon kellene feltenni: az autonómia két elvének melyik*

ötvezete lenne a legmegfelelőbb az erdélyi magyarság számára, tekintettel annak területi-demográfiai sajátosságaira és belső regionális tagozódására.”

Képzelt közösség?

Jeleznem kell azt is, hogy minden erény mellett a vitaindító szerzői által használt terminológia nem minden ponton kellően részletezett és át gondolt, olykor pedig a szerzők kettős mércével mérnek. Az első esetre példa, hogy meglátásuk szerint a tárgyalt politikai mező „*a romániai magyar »képzelt közösség«, amelyben az RMDSZ vezetősége van döntéshozó, forráselosztó pozícióban.*” Távol álljon tőlem, hogy kétségbe vonjam azt, hogy az RMDSZ a romániai magyar nemzeti közösség keretén belül forráselosztó pozícióban van. Azt viszont helytelenítem, hogy a szerzők „képzelt közösségről” beszélnek anélkül, hogy jeleznék ennek szakirodalmi hátterét. Kántor Zoltán a jelenleg élő és alkotó egyik legjelentősebb magyar nacionalizmuskutató, akinek e tárgykörben a minap jelent meg kötete, publikációi is megkerülhetetlenek e témában. Azonban, ami számára evidencia, az még a politológiai-szociológiai szakirodalomban járatos olvasó számára sem feltétlenül ismert, hát még az érdeklődő átlagértelmiségi számára. A nemzeti közösség „képzelt közösségként” való, további részletezés és indoklás nélküli említése jogos érzékenységeket sérthet egy olyan elméleti és aktuálpolitikai közegben, ahol az utóbbi másfél évtizedben, különösen a társadalomtudomány berkeiben meglehetősen hatékonyan irányt diktáló SZDSZ értelmiségi holdudvarában igen gyakran kérdőjelezik meg a nemzeti érdek megfogalmazhatóságát, vagy azt, hogy a magyar államnak elsőrendű feladata lenne magyar nemzeti értékek védelme.

Autonómia-politika budapesti irányítás alatt?

A második fenntartásomat illetően: egyes kérdésekben belebocsátkoznak spekulációkba, más – talán indokoltabb – esetekben, mint amilyen az RMDSZ-vezetés autonómiakövetelést elhallgató politikája, pedig nem. Konkrét példával élve azt állítják, hogy: *„Míg a Fidesz inkább az Ágoston András vezette VMDP-vel, az RMDSZ belső ellenzékével, a Kovács Miklós által vezetett KMKSZ-szel, valamint Duray Miklóssal ápol jobb kapcsolatot, addig az MSZP a Kasza József, Csáky Pál, Markó Béla nevével fémjelzett irányzatokkal. A politikai, illetve alapítványi támogatásokat követve ez meglehetősen biztonságosan állítható”. „Több olyan vélemény/vád is napvilágot látott, hogy a Fidesz sugallta volna Ágoston Andrásnak a kettős állampolgárság kérdésének felelevenítését, valamint a Tanácsoknak az autonómia-kérdés középpontba helyezését.”*

Ez tulajdonképpen a baloldal vádjának óvatos átvétele, mely egyébként nem is felel meg a valóságnak. Az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanácsot, vala-

mint a Székely Nemzeti Tanácsot életre hívó politikusoknak nem kellett semmit sem sugalmazni, közülük legtöbben 1990 óta az autonómiát képviselik, de mindenikőjük autonomista politikát követ azóta, hogy 1992. október 25-én az RMDSZ elfogadta a Kolozsvári Nyilatkozatot. E politikusok mind a Reform Tömörülés, mind az Erdélyi Magyar Kezdeményezés keretében (vagy „független” RMDSZ-es politikusként) az autonómia-program mellett törtek palcát akkor is, amikor az Orbán-kormány kézzelfogható eredményekre törekedve háttérbe szorította az autonomista szövegeket a saját retorikájában.² Az EMNT és az SZNT megalakulását kielégítően magyarázzák belső indokok. E két testület forrásvidéke a Királyhágómelléki Református Egyházkerületnek a szatmárnémeti Láncos templomban, az RMDSZ VII. kongresszusával egy időben megtartott nyilvános közgyűlésén keresendő, amikor létrejött az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács Kezdeményező Testülete. Az EMNT KT pedig azért jött létre, mert előre tudni lehetett az RMDSZ kongresszus elfogadás előtt álló dokumentumaiból, hogy a Szövetség középtávon leszámol az autonómia-programmal. A kongresszuson elfogadást is nyert egy sor olyan módosítás, mely a centralizmust és a többségi döntéshozást erősítette.³ Legjelentősebb visszalépés az autonómia szemszögéből azonban a belső választások célkitűzéséből gúnyt űző szabályozás volt, mely az általános, egyenlő, titkos és közvetlen belső választásból részleges tisztújítást csinált⁴, az erdélyi magyar politikai akaratot kétségbevonhatatlan legitimitással artikuláló, konszenzusorientált belső parlament víziójából pedig egy többségelvű pártszervet. Ennek jelentőségét akkor érzékelhetjük igazán, ha az autonómia-program 1993-ban elfogadott logikáját vesszük szemügyre, aminek legtisztább megfogalmazását Borbély Imre adta „*A Kolozsvári Nyilatkozat néhány vetülete*” című írásában⁵. Eszerint az erdélyi magyarságnak minden olyan lépést meg kell tenni az autonómia irányában, ami nem ütközik a román nemzetállam etnokratikus jogi keretébe, miközben minden erővel azon kell lennie, hogy párhuzamosan e jogi keretet is megváltoztassa. Az autonómia célkitűzésének kül- és belföldi hirdetése mellett létre kellett volna hozni két éven belül, tehát 1995 januárjáig az erdélyi magyarság nemzeti kataszterét, vagyis egy belső népszámlálást kellett volna szervezni, majd ennek eredményeképpen létrejövő választási névjegyzék alapján ki kellett volna írni a belső választásokat, hogy létrejöjjön az a politikai akaratképző szerv, mely legitimitását tekintve egyenértékű nemzeti közösségünk parlamentjével, s mely a személyi, illetve a kulturális autonómia kulcsszerve lehet, mielőtt a román állam bármily keveset is hajlandó leadni közösségünk irányában a szuverenitásából. Emellett el kellett volna fogadni az erdélyi magyarság autonómia-statútumait, melyek az autonómia meglehetősen absztrakt követelését lebontják a paragrafusok nyelvére.

Látni lehetett, hogy 1996-tól kezdve, amikor az RMDSZ hivatalos politikája versenypárti logikára épült át, és teljes mértékben háttérbe szorított

ta az autonómia kérdéskörét, a vezetés egyetlen lépést sem fog tenni a politikai mozgástér kitöltése s az autonómia irányában. (Elvileg nem lett volna kizárt az autonomista önépítkezést a kormányzati szerepvállalás mellett folytatni, ezt egyébként nemzeti összekacsintásos alapon is meg lehetett volna szervezni, erre az autonomista szárny nagy része nyitott lett volna. A Markó-vonalnak azonban nem ez volt a célja, hanem a saját hatalom minél mélyebb beágyazása a Szövetségen belül. Erre viszont a politikai versenyen alapuló nemzeti önkormányzati struktúrák alkalmatlanok.) Ugyanakkor fontos leszögezni, hogy mindaddig, amíg a belső választást csak halasztották, de nem torzították el, nem forgatták ki eredeti értelméből, pontosabban: amíg nem tüzték ki egy látszatválasztás időpontját, remélni lehetett, hogy – legalábbis elvileg – a vezetés nem mondott le végleg erről az elképzelésről.

Az EMNT megalakulása és Románia EU-csatlakozása

Másik oldalról az EMNT KT megalakulása halaszthatatlan volt nemzetközi szempontból is. A vitaindító szerzői is rámutatnak nagyon helyesen arra, hogy az autonómia elérésére az EU-integráció előtt van számottevő esély: *„Kétféle nézet ütközhet arra vonatkozólag, hogy az autonómia elérésére mikor van nagyobb esély: Románia EU-csatlakozása előtt vagy után. Bakk Miklós megfogalmazásában e két nézet a következőféleképpen összegezhető: »Egyfelől az RMDSZ-é, amely szerint a székelyföldi közösségnek első körben gazdaságilag és az intézményépítés keretében kell megerősödni, és csak ezt követően lehet az autonómiával előrukkolni. Ebben az is megbújik, hogy nem most, hanem majd, csatlakozás után kell feladatként kitűzni az önrendelkezés megvalósítását. A másik – és ennek vagyok a híve – az autonómiát az EU-integráció előtt kell politikailag tisztázni és sarkalatos közjogi törvényekkel megalapozni. Ki kell használni politikailag az EU-igazodási kényszert, és jogilag szükséges plusz eszközt biztosítani ahhoz, hogy Székelyföld gazdasági és civilizatorikus értelemben is egy fejlődő régióvá váljon.«”*

2003 januárjában Románia EU-csatlakozása elérhető közelségben volt már. Ha úgy tetszik, a visszaszámlálás akkoron már megkezdődött. A szervezetten belül folytatni a kilátástalan harcot a döntési pozíciókért egyenesen nemzeti felelőtlenség lett volna. Olyan helyzetet kellett ehelyett teremteni, amikor az RMDSZ is kénytelen valamit mondani az autonómiáról, kihasználni azt, hogy e nemzetstratégia célkitűzést nyíltan megtagadni a szövetség vezetői sem merik.⁶

Mellesleg, visszatérve az eredetileg cáfolni kívánt idézetre, miszerint Budapest lenne az EMNT és az SZNT autonomista politizálásának az indukátora, hadd jelezzem azt is, hogy két olyan testületnek, melyek eleve és kizárólag az autonómia-igény megfogalmazása, valamint az autonómia

célkitűzésének megvalósítása céljából alakultak, pártok felett megjelenítendő az erdélyi magyar nemzeti közösség önrendelkezési szándékát, aligha kell a figyelmébe ajánlani saját létértelmét. Hasonló a helyzet a délvidéki magyarság magyar állampolgárságra vonatkozó igényével, melyet kulturális és bizony anyagi önfenntartó ösztön diktál egyéni szinten, olyan erővel, amit a helyi pártok aligha kerülhetnek meg. (Érdemes visszaemlékezni arra, hogy miként alapoztak Markóék is az erdélyi magyarság magyar állampolgárság iránti igényére, amikor a 2000-es választási kampányban összekötötték a Frunda György elnökjelöltként való indulásához szükséges aláírások összegyűjtését a külhoni magyar állampolgárságra vonatkozó aláírásgyűjtéssel.)

Van-e konszenzus az autonómia körül Erdélyben? Monopolizálható-e az autonómia?

Erősen vitatható eljárásnak tartom azt is, hogy a szerzők olykor átveszik (implicit vagy explicit) a hivatalos RMDSZ-propaganda szólamait, s olyan kétséges állításokat kockáztatnak meg, hogy: *„a romániai magyar politikusok egyetértenek abban, hogy az autonómia létrehozása központi jelentőségű a romániai magyarság megmaradásában”*. Vagy: nincs *„konszenzus abban a kérdésben, hogy milyen politikai eszközökkel és mikorra lehet elérni a kitűzött célt”*. Tehát megkerülnek egy alapvető kérdést, konkrétan azt, hogyha előfeltevésüknek megfelelően az RMDSZ fővonala is az autonómia létrehozását központi jelentőségünk itéli megmaradásunk szempontjából, akkor miért nem tettek érte akkor, amikor lehetett, illetve miért tettek ellene több alkalommal. (Erről a kérdéskorról a későbbiekben majd részletesen szólok.)

Az RMDSZ-propaganda ihletése köszön vissza akkor is, amikor azt olvashatjuk, hogy *„Az autonómia-igény megfogalmazása egyben azt is jelentette/jelenti, hogy az RMDSZ belső ellenzéke zászlajára tűzte és monopolizálta az autonómiát”*. A monopolizálás kifejezése megítélésem szerint politikai programpontok vonatkozásában egy többé-kevésbé demokratikus – a szólásszabadság, a gyülekezési és egyesülési szabadság, valamint a formális politikai verseny erőnyeit magáénak tudó – rendszerben tudományos szempontból egyszerűen értelmetlen, publicisztikába illő. Egyetlen pártnak sincs ma lehetősége arra, hogy bármely politikai célkitűzést vagy szimbólumot monopolizáljon. Az autonómia monopolizálásának vádjá arra emlékeztet, mikor a bal-liberális sajtó a választási kampányban azzal vádolta a jobboldalt, hogy kisajátítja a kokárdát. (E vádra egyébként csattanós választ adott Pokorni Zoltán, aki a pártelnökök vitája végén a kokárdát kitűző Kovács Lászlónak azt mondta, hogy íme, ennyi az egész: részt kell venni az akcióban, s nem kisajátításról szónokolni.)

A „belső ellenzék” motivációi

Az is vitára ingerlő s az RMDSZ-es sajtóból ismert megállapítás a „belső ellenzékkel” kapcsolatban, hogy: „*az RMDSZ »belső ellenzéke« szavazatszerzési célból is felhasználja az autonómiát*”. A belső ellenzéknek mindeddig nem volt alkalma az autonómiát szavazatszerzési célra használni, tehát eme állítás legfeljebb feltételes módban és jövő időben fogalmazható meg. S ha előbb-utóbb megadatik neki a politikai verseny lehetősége, annak is az lesz az oka, hogy az RMDSZ vezetése rákényszerítette kizorító és autonómiaellenes⁷ politikájával az autonómia-párti erőket a saját szervezet alapítására⁸. A „belső ellenzék” célja mindig is az volt, hogy a „mérésékelt vonalal” közösen építse az autonómiát, és nem az, hogy a másik oldalt kizorítsa a kulcspozíciókból. Ennek legfényesebb bizonyítéka, hogy 1993-ban lényegében átadta az elnökséget Markó Bélának, akitől azt remélte, hogy képes lesz integráló személyiségként minden erőt egységbe fogni, és azokkal is elfogadtatni az új programot, akik korábban különböző okokból idegenkedtek attól.⁹

Hasonlóan vitatható az a meglátás is, miszerint: „*Az autonómia egyszerű politikai cél és eszköz. Cél, amelyet a megfogalmazóik a romániai politikai szférában képviselnek, és amely elérésére törekednek. Eszköz a romániai magyar ellenzék számára az RMDSZ vezetősége elleni politikai küzdelemben.*” Nem kétséges, hogy az autonómia cél és eszköz egyszerre, csak éppen nem ebben az értelemben. A cél-dimenziót a vitaindító helyesen világítja meg, az eszköz-dimenziót annál kevésbé. Az autonómia ugyanis arra eszköz, hogy az erdélyi magyar közösség fennmaradjon, hogy egy olyan közjogilag körülbástyázott létkeretet teremthessen a maga számára, mely a szülőföldön való hosszú távú fennmaradás és gyarapodás esélyével kecsegtet. A „belső ellenzék” „harcát” értelmetlen és terméketlen a klasszikus politikai harcok logikájával magyarázni, ugyanis ez teljes mértékben tévútra viszi a gondolkodást. Mint ahogy az RMDSZ egésze, mindaddig, amíg a szervezet hú maradt önmagához, nem volt mérhető pártmérccével, s ha a valódi mozgatórugókra vagyunk kíváncsiak, nem húzhatjuk rá a klasszikus politikai harcokat leíró, verseny- és hatalom-centrikus elgondolásokat. Az autonomisták célja éppenséggel az, hogy olyan közállapotot teremtsenek Erdélyben, melyben az erdélyi magyarság akkora függetlenséggel rendelkezik, saját sorsának irányításában olyan közjogi kompetenciákat birtokol, hogy értelme legyen már a források feletti döntéshozatal folytatott politikai küzdelemnek. De mindaddig, amíg az erdélyi politikum egyik fele a román politikai arénában a többi párt mellett a zsákmányért küzd, a másik fele viszont csak kényszerből vesz részt a politikai versenyben, valamint a román állami intézményekben, mert figyelmét a saját közösség önépítkezési lehetőségének bővítése köti le (ráadásul küzdelme meglehetősen kilátástalan, hiszen falanxként áll vele

szemben a teljes román politikum, a magyarországi baloldal és az erdélyi magyar komprádor elit), addig finoman szólva visszaszólva azt állítani, hogy *eszköz* a kezében az autonómia az RMDSZ vezetéssel szembeni küzdelemben. Annál is inkább, hogy a belső ellenzékben résztvevők nagy többségének célja nem a hatalomban való részesedés volt, hanem az, hogy az erdélyi magyar érdekképviselő betöltse funkcióját, hogy az RMDSZ vezetése vállalja fel saját programjának leglényegét, az autonómia célkitűzését. Számukra az autonómia nemcsak és nem elsősorban harci zászló, hanem komolyan vett program. A politikát a csoportok érdekközösítésére redukáló szemlélet nem tud mit kezdeni azokkal az idealistákkal, akik inkább kívül maradnak a hatalom sáncain, avagy egyenesen elhagyják ezeket a sáncokat, mintsem hogy egy számukra morálisan elfogadhatatlan hatalmat támogassanak. Ideáltipikus példája ennek a mentalitásnak a Reform Tömörülés szakítása¹⁰ Markó Bélával 1995 elején, a Nagy Benedek ügyet követően. A Reform Tömörülés kádereinek jó esélye lett volna arra, hogy elhelyezkedjenek a belső végrehajtásban, pozíciókat nyerjenek a frakcióban vagy később akár az államigazgatásban. Azonban 1995-öt követően a Markó-i politika egyre távolodott az elvi alapoktól, a tettek s a szólamok egyre kevésbé fedték egymást, s így egyre nagyobb lett a távolság az RT és az RMDSZ főárama között. De jó példa ilyen elvszerű, a hagyományos érdek-akarat-hatalom hármassból kiinduló politológiai megközelítéssel megmagyarázhatatlan lépésre a Magyar Ifjúsági Tanács szakítása is az RMDSZ-szel.¹¹

A magyar kormányok „felemás viszonyulása”

Érdekes, hogy a szerzők lokalizálják a magyar állam „felemás viszonyulását” az autonómiához, miközben az RMDSZ-vezetés évtizedes és minden jel szerint tudatos szabotázsát szinte szó nélkül hagyják. Lásd a tanulmány azon megállapítását, miszerint az autonómia *„elérését a következő körülmények is nehezítik: a román állam egyértelműen elutasítja az autonómiát, a nemzetközi környezet sem tekinthető egyértelműen autonómia-pártinak, a magyar állam felemásan viszonyul e kérdéshez”*. Mindezt annak dacára, hogy a hivatalos RMDSZ de facto autonómia-ellenessége sokkal súlyosabban esik a latba, mint a magyar állam „felemás” viszonyulása. Érdemes lett volna egyébként részletesen elemezni a magyarországi politikai erők viszonyulását az autonómiához. Mert azzal együtt, hogy az egyes politikai erők nemzetpolitikai elkötelezettsége világosan kirajzolódott az elmúlt 15 esztendőben, a kép nem fekete-fehér. A nemzeti elkötelezettségű kormányok sem támogatták mindig és teljes mellszélességgel az autonómia-törekvéseket, ugyanakkor az alapszerződések megkötésének fényében a magyar érdek melletti következetes kiállással aligha vádolható Horn–Kuncze-kormány idején nyert elfogadást a magyar–magyar csúcs zárónyilatkozata,

melyben az aláírók kiállnak az elszakított magyar nemzetrészeket megillető autonómia mellett.

Mikor lehetett és kellett volna sikra szállni az autonómiáért?

S ha már a vitaindító szerzői elmulasztották felsorolni azokat a konkrétumokat, amelyek alapján különösebb merészség nélkül le lehet vonni azt a következtetést, hogy a mai RMDSZ vezetés számára az autonómia legfeljebb a választói bázis megőrzését szolgáló jelszó, de semmi esetre sem komolyan vett politikai program, akkor tegye ezt meg a korreferens utólag.

Az autonómia hangsúlyos szerepet kellett volna kapjon már az RMDSZ-nek az Európa Tanácshoz 1993 nyarán benyújtott memorandumában¹², de ennek hiányát némi jóindulattal meg lehet magyarázni: nem volt még világosan körvonalazva az RMDSZ absztrakt autonómia-követelése. (Ennek bizonyos fokú, nem teljesen kielégítő részletezése megtörtént az RMDSZ 1993-as kisebbségi törvénytervezetében¹³, néhány hónappal később.) 1996-ig is lett volna alkalom az autonómia-igény mediatizálására, de az első komoly kihagyott helyzet az 1996-os választási kampány volt, mely fonák módon egy merőben taktikai kérdésre, a kormányzati szerepvállalás szándékára épült. Vagyis Frunda György elnökjelölt s az RMDSZ stábjában megnövekedett kommunikációs mozgásteret nem arra használta, hogy az autonómiára vonatkozó magyar közakaratot a román s a nyugati köztudatba vigye, hogy mind Bukarest, mind a Nyugat számára evidens legyen, hogy az erdélyi magyar kérdés egyetlen megoldása az autonómia, hanem a saját bázis megdolgozására összpontosított, arra készítvén fel a választói közeget, hogy az elfogadja az eleve elhatározott kormányzati szerepvállalást. (Mert azt azért tisztán kell látni, hogy a későbbi állításokkal¹⁴ ellentétben, az RMDSZ mindenképpen kormányra kívánt kerülni, akár a bal-, akár a jobboldal győz, erre nézve több nyilatkozat is idézhető¹⁵.) Ezek után már senkit nem ért meglepetésként, hogy az RMDSZ úgy ment kormányra, ahogy: a belső szabályzatot megszegve, az SZKT-t, vagyis a kérdésben dönteni hivatott szervet kész tények elé állítva¹⁶, s ami témánk szempontjából a legfontosabb: az autonómia célkitűzését a koalíciós tárgyalásokon meg sem említve. Nem csoda, hogy az autonómia megvalósítására vonatkozóan még csak ígéretet sem kaptunk. Pedig akkor kellett volna maximális igényekkel fellépni, amikor az ország a madridi 1997-es NATO-csúcstól komoly bizonyítási kényszer alatt volt.¹⁷

Az 1997-es szeptemberi RMDSZ-kongresszus ismét jó alkalom lett volna arra, hogy a hatalom apró-cseprő engedményei helyett az erdélyi magyar sorskérdésekről folyjon a vita. Erre vonatkozóan volt Tőkés Lászlónak egy nyolcpontos javaslata, ami azonban végül egy belső kompromisszum eredményeként lekerült a napirendről.

1997 végén, amikor a kormányzati partnerek a történelem és földrajz oktatását román nyelven rendelték tanítani – előzetes ígéreteikkel ellentétben – a magyar iskolákban, ismét korrigálni lehetett volna a pályát, és elvi alapra helyezkedni.

A következő kihagyott nagy alkalom a helyes irányban lépésre az volt, amikor hosszas huzavona és ismételt határidő-módosítást követően 1998. szeptember elejére nyilvánvalóvá lett, hogy a kormányzati partnerek az önálló állami magyar egyetem minimál-feltételét sem hajlandóak teljesíteni. 1998. szeptember 5-én az SZKT egy olyan határozatot fogadott el, mely szerint, ha 1998. szeptember 30-ig nem teremődnek meg az önálló magyar egyetem létesítésének jogi keretei¹⁸, akkor az RMDSZ elhagyja a koalíciót. Hogy mi lett az ultimátumba foglalt fenyegetéssel, azt tudjuk. Miután a kormányzati partnerek hajthatatlannak bizonyultak, az RMDSZ vezetése gyökeresen módosítva korábbi álláspontján, mentőövet dobott a kormánynak, azzal, hogy javasolta egy magyar–német nyelvű, „Petőfi–Schiller” elnevezésű egyetem létrehozásáról szóló kormányrendelet elfogadását. Sejteni lehetett, hogy a dologból nem lesz semmi, az akció nyilvánvaló módon azt szolgálta, hogy az RMDSZ vezetésének legyen mire hivatkozni, mikor az SZKT-től azt kéri, hogy egy hónap elteltével szavazzon saját korábbi határozata ellen. Holott akkor Radu Vasile akkori miniszterelnök amerikai útja előtt óriási lehetőség lett volna a Nyugat figyelmét ráirányítani sorskérdéseinkre. Akkor egy ilyen feszítv gesztus, mint a kormányból való kilépés a legjobb alkalom lett volna arra, hogy az első számú szuperhatalom figyelmét magunkra vonjuk.

Következő kedvező külpolitikai konstelláció 1999-ben a koszovói válság kapcsán állt elő, amikor már egyenesen önpusztítás volt nem lépni. Ekkor lehetett volna a világ közvéleményét érzékennyé tenni sajátos problémáinkra. Ennek eszköze pedig nem az lett volna, hogy az RMDSZ asszisztáljon a modellértékű román kisebbségpolitika hazug mítoszának terjesztéséhez, hanem az, hogy nyíltan kimondja: a következő potenciális válsággóc Erdély, a következő nemzetközi rendezést igénylő probléma az erdélyi magyarságé.

A 2000-es kormányváltás volt az újabb kitűnő lehetőség az autonómia-programhoz való visszatérésre, az RMDSZ ezzel sem élt. Ezt követően minden egyes protokollum külön lehetőséget jelentett arra, hogy az RMDSZ visszatérjen a brassói útra. Ha más nem is, de az a tény, hogy a Romániáról szóló országjelentés érdemben meg sem említi az erdélyi magyarság problémáját, meg kellett volna szólaltassa a vészcsengőt azok fejében, akikben a magyar elhivatottságnak egy morzsája megmaradt.

Miért nem képviselte az RMDSZ vezetése az autonómiát?

Meglepő, hogy a vitaindító szerzői miközben elismerik, hogy az RMDSZ az autonómia követelését – habár az 1993 óta szerepel a szervezet program-

jában - „*voltaképpen sosem képviselte következetesen*”, tulajdonképpen a mondat folytatásában erkölcsi-politikai felmentést adnak az RMDSZ vezetésének: „*az RMDSZ hivatalos vezetősége a következőképpen mérte fel a helyzetet: esélytelen az autonómia rövid távon történő elérése, viszont az gátolhatná a román kormánnyal való együttműködést.*” Nota bene: aligha tudhatja bárki, a közvetlenül érintettekén kívül, hogy az RMDSZ vezetősége miképpen mérte fel a helyzetet, erre vonatkozóan csak hipotéziseink lehetnek.

Jómagam úgy vélem, hogy Markó Béla 1995-ös újraválasztásakor észlelhette, hogy elnöki pozíciója nincs a felvállalt program megvalósításához kötve, s ettől kezdve politikájának zsinórmértéke nem az RMDSZ-program volt s nem is a magyar érdek, hanem a hatalom-centrikus, haszonelvű kalkuláció. Más hipotézissel megítélésem szerint nem magyarázhatóak az elmúlt 9 év történései, az autonómia-program szisztematikus elhallgatása, az autonomista erők fokozatos kiszorítása a Szövetségből¹⁹, a tudatos klientúra-építés az erdélyi magyar közösségnek szánt forrásokból²⁰, a Szövetség saját tájékoztatásának átépítése a pártpropagandára²¹, az Udvarhelyért Polgári Egyesület bejegyzésének érvénytelenítése, majd az UPE-tanácsosok kiszavazása a tanácsból²², a Magyar Ifjúsági Tanács kálváriája²³, a Gross-jelentés elsikkasztási kísérlete²⁴, az EMNT által az autonómia Európa szintű szakértőinek bevonásával megszervezett konferenciájának bojkottálása, a kisebbségi szervezetek indulásának megnehezítése, valamint a Magyar Polgári Szövetség bejegyzésének megakadályozása.

A román politikum autonómia-ellenessége

A vitaindító szerzőit más esetben is túlságosan jóindulatúnak ítélem. Azt írják a román politikum vonatkozásában, hogy „*Jelenleg nincs olyan román politikai párt, amely hajlandó lenne az autonómiáról tárgyalni az RMDSZ-szel, félve attól, hogy túlságosan nagy támadási felületet biztosít ezzel a többi román párt számára*”. Úgy vélem, ha egy-két politikai szereplő esetében helytálló is ez a motiváció (bár ebben sem lehetünk biztosak), a román politikum autonómia-ellenessége sokkal inkább abból táplálkozik, hogy a román politikai kultúra egészét az etatista centralista nemzetállami gondolati hagyomány hatja át, s akkor még nem beszéltem arról, hogy a román nemzeti ébredésben mekkora szerepet játszott a magyarellenesség²⁵. Más szóval: a román politikusok elsöprő többsége belső meggyőződésből és nem taktikai megfontolásból szónokol az autonómia ellen.

Más esetben túlságosan távolságtartó a szerzők megfogalmazása a román állami politikával kapcsolatban: „*Úgy az államalkotó nemzet, mint a nemzeti kisebbség (általában anyaországi támogatással) egy nemzeti alapú intézményesítésbe kezdett, jellemző módon gáncsolva egymás törekvéseit.*” A lényeg vész el ugyanis azzal, ha egy szintre helyezzük kényelmes elméleti

nézőpontból a kisebbség senki ellen nem irányuló nemzeti önépítkezését, önrendelkezési jogért folytatott harcát, és egy etnokratikus állam etatista, kisebbség- és főleg magyarelles stratégijának megvalósítását.

A politikai erőszak felemlítése és a felelőtlenség

Az autonómia-program valóra váltásával kapcsolatban többek között ezt olvashatjuk a vitaindítóban: „*Mint említettük, minden valószínűséggel az autonómia valamely formája felelne meg leginkább a romániai magyarság igényeinek, ennek elérésére – aminek a valószínűsége egyébként csekély – több lehetséges stratégia is elképzelhető. Ideáltipikusan egy kisebbség két módozat közül választhat: egyfelől a többség támogatásának megnyerése a kisebbség céljainak támogatására, másfelől pedig az erőszak*”. A szerzők itt összekevernek két dolgot, pontosabban két sítot. A többség megnyerésének ellentéte nem a tipikusan eszközjellegű erőszak (mely útján egyébként a többséget „meg lehet nyerni” – lásd például az ír kérdés részbeni rendezését, az ír állam létrejöttét), hanem a többség akarától független társadalmi önszerveződés.

Azért is fontos ez a különbségtétel, mert a mai baloldali magyarországi kormányretorika tendenciózusan arra helyezi a hangsúlyt, hogy a román fél beleegyezése nélkül nem lehet autonómiát építeni (mellesleg lehet – más kérdés, hogy képes-e rá az erdélyi magyarság, van-e benne kellő elszántság és kellő önszervező potenciál), s mivel a román elutasítás adott, azt a lehetőséget nem is veszi számba, hogy netán a román felet rá lehet venni álláspontjának megváltoztatására. E meggyőzési folyamat pedig akkor lehet sikeres, ha a magyar diplomácia, az erdélyi magyar közösség és jó esetben az európai fórumok illetékes képviselői ugyanabban az irányban hatnak.

Az erőszak kapcsán a szerzők további értelmezés és magyarázat nélkül megjegyzik, hogy „*a nagy médiavisszhangot kapó és az erőszakos fellépést sugalló magyarországi kijelentéseket felelőtlennek tartjuk*”. Holott egy tanulmány keretében ez a téma (nem az erőszak alkalmazásának kérdése, hanem annak a perverz ténynek az ismételt leszögezése, hogy az erőszak alkalmazásával mások előbbre jutottak), ha már megemlítést nyer, akkor részletesebb kifejtést érdemelne. Mint ahogy a felelőtlenség kérdése is, annál is inkább, hogy az utóbbi 15 esztendőben a baloldal politikáját nagyfokú nemzeti felelőtlenség jellemezte. Mert bizony nem felelőtlensége az emberi méltóságból kiinduló, Európában uralkodó paradigmát jelentő jogfelfogás alapján *megmagyarázhatatlan* Beneš-dekrétumok ügyében egy követ fűjni a Kisantanttal?²⁶ Nem felelőtlensége a magyar érzékenységeket figyelembe nem véve Erdély elcsatolására koccintani? Nem felelőtlenség nemzetközi síkon hátba támadni a román állam által nyomorgatott székelységet?²⁷ (A sor még hosszan folytatható a környező államok kultúrájának népszerűsítését mindig is felvállaló Duna TV Békesi László általi sovinsiz-

ta propagandaadóként való beállításától²⁸ az államnemzeti felfogás SZDSZ-es népszerűsítéséig²⁹.) Ezekre sajnos nem vesztegetnek szót a vitaindító szerzői, holott e politikai tettek jelentősége és súlya messze nagyobb, következményei mélyebbek és jövőt meghatározóbbak, mint az az egy-két vitatható, értelmezhető kitétel az erőszakos eszközökről, amit a bal-liberális sajtó fújt fel.

Mellesleg, egyáltalán nem biztos, hogy e kérdéskörnek bizonyos kontextusban való felemlgetése egyértelműen káros. Erkölcsileg és politikailag igencsak megfontolandó, hogy a világot figyelmeztetni kell arra az égbekiáltó igazságtalanságra, hogy azok, akik erőszakhoz nyúltak, *tényleg* előbbre jutottak, mint a békés, alkotmányos utat választó erdélyi magyarság. Ami vitatható, az esetleg az, hogy milyen fórumokon és milyen formában kell erre figyelmeztetni a nemzetközi közvéleményt.

Perspektívák

S immár eljutottunk a perspektíváig. A jövő esélyes forgatókönyveit nagymértékben meghatározza a jelen s a közelmúlt, más szóval az adott helyzet. A vitaindító szerzői úgy látják, hogy *„A viták az RMDSZ keretében zajlanak, viszont ez a keret egyre kevésbé bizonyul alkalmasnak a politikai nézetek, jövőképek artikulációjára. Az RMDSZ egyre inkább kezd pártként működni,³⁰ és egyre nagyobb hangsúlyt kap a bukaresti politizálás. A szövetség társadalmi funkciója mindinkább háttérbe szorul”*. Most nem szeretnék arról vitatkozni, hogy a Magyar Polgári Szövetség megalakulásával és bejegyzésének RMDSZ általi megtorpedozásával³¹ a politikai polémia centruma egyre kintebb helyezkedik el az RMDSZ kereteiből. Sőt, nem is vitatkozni szeretnék, hanem egyetértőleg nyugtázni a vitaindító diagnózisát, mely tulajdonképpen az MPSZ megalakulásának háttérét is megadja.

Az MPSZ helyhatósági választásokon való indulásának megakadályozása azoknak a tábort segíti, akik már 2000-ben úgy látták, hogy jobb, ha senki nincs a bukaresti parlamentben³², minthogy folytatódjék a de facto román nemzetstratégiai érdekeket követő álképviselőlet gyakorlata. Erre a csoporthoz utal a vitaindító is: *„Ugyanakkor, az RMDSZ politikájával elégedetlenek azt is megfogalmazzák, hogy némi haszna annak is lenne, ha a szövetség nem kerül be a parlamentbe, mivel egyrészt ez a - szerintük elhibázott - stratégia újragondolására késztetné a magyar politikai elitet, másrészt pedig határozottabban fel lehetne lépni az autonómia érdekében. Mások viszont ezt öngyilkos stratégiának minősítik”*. A parlamentből való kimaradás nemzetpolitikai hasznossága mellett van még egy érv: az RMDSZ-t elhagyná a karriérista derékhad tekintélyes része, s volna esély az autonomisták szervezeten belüli térfoglalására, valamint ezt követően az autonómia gondolata körüli erdélyi magyar politikai akcióegység megteremtésére. Ugyanakkor az is

tény, hogy a parlamentből való kimaradás közösségi szintű pszichológiai sokkot is okozhat, aminek következményeit nem lehet pontosan felbecsülni.

Tulajdonképpen a jövőre vonatkozó forgatókönyveknek ez a kulcsmozzanata: tételesen, hogy az RMDSZ megmarad-e parlamenti erőnek, hogy folytathatja-e Románia EU-csatlakozásáig azt a politikát, melyet az autonómia megteremtésének esélyével kecsegtető helyzetek sorozatos kihagyása fémjelez. Idealisztikus és realitásidegen scenáriókat leszámítva (Markó Béla felismeri, hogy a jelenleg követett út a semmibe vezet, hogy az eddigi politika nem alkalmas vészes fogyatkozásunk megállítására, és visszatér a brassói programhoz) az optimális alternatíva az, ha Románia csatlakozási folyamata továbbra is akadozik, a csatlakozás 2007-re prognosztizált időpontja kitolódik 4-5 évvel, ez idő alatt az RMDSZ politikai súlya minimumra csökken, 2006-ban nemzetben gondolkodó kormánya lesz Magyarországnak, s az erdélyi magyar érdekképviselő a magyar kormány háttértámogatásával sikerre viszi az autonómia ügyét. A többi forgatókönyv így vagy úgy, de a fokozatos s nem is oly lassú felmorzsolatást jelentené.

Jegyzetek

¹ Ilyen típusú érvelést hallhattunk a magyar baloldaltól a kettős állampolgárság kapcsán, de Markó Béla is kijátszotta már a kettős állampolgárságot az autonómia ellen. Sajátos, hogy e fordulat felfedezhető a jobboldal egy részének retorikájában is: Németh Zsolt a 2004 áprilisában megrendezett szovátai autonómia-konferencián például ilyen hurokat pengetett, egyébként ő állította szembe Tusnádfürdőn is még külügyi államtitkárként a státustörvényt és a kettős állampolgárságot.

² Nehéz helyzetben voltak Orbánék: a magyar választót a bal-liberális média a Horn kormány alatt arról igyekezett – nem kevés sikerrel – meggyőzni, hogy a jó külpolitika az, amely akár a magyar érdekek feladásának árán is (lásd: alapszerződések), a problémákat szőnyeg alá söpörve a felszíni jó kapcsolatokra koncentrált. Az Orbán-kormány nem mert külpolitikai, valamint magyar–magyar síkon frontot nyitni s az autonómiát látványosan népszerűsíteni, inkább konkrét eredményekre törekedett (Mária Valéria-híd, Erdélyi Magyar Tudományegyetem).

³ Ezek olyannyira sértették az 1993-as konszenzus-orientált önépítkezési elveket, hogy Markónak egyes liberális támogatói is (mint Bányai Ferenc vagy Bíró Béla) hosszabb bíráló elemzéseket írtak velük kapcsolatban. Lásd például: Bíró Béla: Alapszabály – paródiában elbeszélve. *Krónika*, 2003. február 8.

⁴ Pártszerv jött létre, mert nem az erdélyi magyar közösség szavazott, hanem csak az RMDSZ-tagság, választás helyett tisztújítás volt ez, hiszen a kongresszusi szabályozás lehetőséget biztosított a helyi eliteknek elektoros játékkal a pozícióban maradásra, nem írta elő azt, hogy elektoros módszer esetén is kötelező a bázisig „lemenni”. Részleges volt

a tisztújítás, hiszen a fiatalság képviselőire, valamint a képviselőkre és szenátorokra nem vonatkozott: ők hivatalból tagjai maradtak a testületnek.

⁵ Megjelent az *Erdélyi Napló*, 1993. január 7. és 14-i számában.

⁶ Ellentétben a felvidéki Magyar Koalíció Pártjával, mely a magyar érdek feladásában kétségkívül sokkal messzebb ment el, mint az RMDSZ, hiszen már az 1998-as kormányprogramban aláírta, hogy a legfontosabb nemzeti követelésekről (Beneš-dekrétumok hatályon kívül helyezése, autonómia, önálló állami magyar egyetem) tárgyalni sem kíván.

⁷ Az RMDSZ-vezetés nemcsak egyszerűen mellőzte – még pontosabban: szabotálta – az autonómia ügyének képviselőjét, hanem egyrésztől gáncsolta annak hirdetőit, ha tehet, kiszorította őket a Szövetségből, a nemzeti önkormányzati szervezeti modellt pedig egy pártelvű struktúrára cserélte fel. Ami túlzás nélkül nevezhető *autonómia-ellenes* politikának, hiszen a magyar közösség politikai önrendelkezését, az erdélyi magyar politikai akarat intézményes artikulációját fojtja le.

⁸ Hadd idézzem ezzel kapcsolatban az RMDSZ-ből ismételt mellőzése és megaláztatása (etikai bizottsági meghurcoltatás, belső tájékoztatásbeli cenzúra) után is kilépni vonakodó Tökés László gondolatait: „*Egységbontással vádolnak, pedig mi nem akarunk kiszakadni az RMDSZ-ből. Annak idején sem Luther Márton szakadt ki az egyházból, hanem Leó pápa átkozta ki híveit. Ha szakítás lesz, ha a VII. Kongresszus a szakadás kongresszusának bizonyul, az nem miattunk lesz, hanem azok miatt, akik valóságos tisztogatásba fogtak magyar érdekvédelmi és közképviselői szervezetünkben, s akiknek kirekesztő egységpolitikája nem tűri meg azokat, akik az RMDSZ eredeti céljaiért és értékeiért szállnak síkra.*” (Tökés László: Az egység célja. *Heti Válasz*, 2003/5.)

⁹ Borbély Imre, az autonomisták 1993-ban még esélyes potenciális elnökjelöltje (akinek indítása akkor a nyilvánosság előtt szóba sem került), így emlékszik vissza 2003-ban a tíz évvel korábbi dilemmára: „*az autonomisták meghatározó részében az a meggyőződés élt a »mérsékeltokról«, hogy azok pusztán óvatosságból ellenzik az autonómia programba vételét, különben »jó magyarok« ők is. Jómagam is eme naivak közé tartoztam, ellentétben Katona Ádámmal és Patrubány Miklóssal, akik nem bíztak egy pillanatil sem a »labancok« jóhiszeműségében. Így a III. kongresszus idején, 1993 januárjában az autonomista szárny egységes volt az elvi tét, az autonómia programba vétele ügyében, de megosztott a pozícióharc terén. A jóhiszeműek (köztük jómagam is) azt hitték, hogy elégséges egy kötelező érvényű jó program, a kulcspozíciók az azokra ácsingózó megélhetési politikusoknak bátran átengedhetőek. Így nemcsak a formális egység van szavatolva, hanem megnyílik a lehetősége annak is, hogy a »mérsékelték« saját ügyüknek érezhessék az autonómiát, ami elejét venné a különben lehetséges későbbi belső bomlasztásnak, szabotázsnek. Markó Béla e logika győzelmének köszönhetően választott meg. A realistáknak lett igazuk: kecskére bíztuk a káposztát.* (Borbély Imre: Magyar alternatív Erdélyben. *Heti Válasz*, 2003/2.)

¹⁰ A Reform Tömörülés és Markó Béla szakítása nem kizárólag a Nagy Benedek-ügyre vezethető vissza, hiszen az RT nehezítette azt is, hogy a kétesztendő határidővel elfogadott brassói pontok (kataszter, belső választás, autonómia-státutumok) ügyében nem történt előrelépés. Mégis ez akkor még magyarázható volt a bürokrácia nehézségével, bizonyos posztok alkalmatlan emberekkel való betöltésével (iskolapéllda erre az önkormányza-

ti főosztály élére 1993-ban kinevezett Magyar Nándor László, aki érdemben semmit nem tett le az asztalra két esztendő alatt), s nem utalt egyértelműen arra, hogy Markó Béla immár szembefordult a magyar érdekek képviselésével. Erre utalt viszont az, hogy Markó minden jel szerint benne volt Nagy Benedek akkori Hargita megyei képviselő Tökés László elleni puccskísérletében. De ha netán nem is tartozott a kitervelők, illetve megbízók közé, akkor sincs arra nemzetelví magyarázat, hogy miért nem volt hajlandó elhatárolódni Nagy Benedek útszéli stílusban gyalázkodó röpiratától, s miért hívott össze válságstábot, amikor bőven elég lett volna az ügyben egy egyértelmű és világos elnöki nyilatkozat.

¹¹ Az esettel részletesen foglalkozom egy későbbi lábjegyzetben, itt és most csak annyit, hogy az MIT 2001-re rég elvesztve a kezdeti tömegtámogatását abból nyerte legitimitását és anyagi eszközeit, hogy az erdélyi magyar ifjúságnak az RMDSZ által is elismert tetőszervezete volt. Sejthető volt, hogy ha megszakítják a kapcsolatot az RMDSZ-szel, akkor az immár pártszerűen működő Szövetség egy hozzá mindenkoron lojális vazallusszervezetet hoz létre, s az RMDSZ-struktúráknak az ifjúság számára fenntartott helyeit e szervezet engedelmes kádereivel tölti fel. S lőn: 1993. január végén a VII. kongresszus beemelte a Magyar Ifjúsági Értekezletet az RMDSZ hatalmi erődítményei mögé.

¹² Az 1993. augusztus 26-i keltezésű és Markó Béla szövetségi elnök, valamint Takács Csaba ügyvezető elnök által szignált memorandum szövege megjelent az RMDSZ Közlöny 6. számában.

¹³ Lásd: RMDSZ törvénytervezet a nemzeti kisebbségekről és autonóm-közösségekről, RMDSZ Közlöny, 7–8. számában (megjelent 1993 decemberében).

¹⁴ Lásd például a Maros megyei Népiújságnak 1999. május 14-i számát, melyben Markó Béla a következőket nyilatkozta Makkai János mikrofonja előtt: *„Nem egy olyan érvet, bizonyítás nélküli hangzatos szöveget tudnék idézni, amelyek egyszerűen hazugságok. (...) szó sincs arról, hogy az RMDSZ el tudta volna képzelni a koalícióra lépést Iliescu pártjával”*.

¹⁵ Lásd például az Udvarhelyi Híradó 1996. március 7-i számát *„Markó Béla az RMDSZ elnöke a DTV Régiók c. műsorának adott interjújában 1996. február 15-én kizárja a Román Nemzeti Egységpárt, a Nagy-Románia Párt és a Szocialista Munka Pártjával való bármilyen együttműködés lehetőségét, mivel azok programja szöges ellentéte az RMDSZ-ének. Ugyanakkor az Iliescu-féle Szociális Demokrácia Pártjának programjában felfedezett közös vonások megemlékezésével és az RMDSZ minden irányba való nyitottságának hangsúlyozásával azt sejteti, hogy létrejöhet egyfajta egyezség jobb híján ezzel a párttal is”*. Hasonló megnyilatkozást rögzít a Szabadság 1996. február 12-i száma is.

¹⁶ Nem is annyira az volt az RMDSZ-demokrácia – s ezáltal a nemzeti önkormányzat modelljének – csődje, hogy egy szűk csoport megpróbálta kisajátítani a döntéshozást a szervezeten belül, hanem az, hogy ezt a megengedhetetlen eljárást az SZKT utólag megerősítette: a testület mindössze 3 ellenszavazattal (leadói Katona Ádám, Csapó József és e sorok írója voltak), valamint 2 tartózkodással (Toró T. Tibor, Sógor Csaba) fogadta el azt a határozatot, miszerint az SZKT szabad kezét ad a puccs-szerűen eljáró Operatív Tanácsnak.

¹⁷ Lásd erről részletesen Kincses Előd írásait az 1999-es májusi RMDSZ elnökválasztási kampány idejéből.

¹⁸ Az eredeti szöveget idézve: „*Amennyiben 1998. szeptember 30-ig a parlamenti többség nem szavazza meg a tanügyi törvényt módosító 36/1997-es sürgősségi kormányrendeletet a kormányprogramban foglaltaknak megfelelően, az RMDSZ 1998. szeptember 30-án kilép a kormányból*”.

¹⁹ Külön tanulmányt lehetne írni arról, hogy miként szorították ki Borbély Ernőt, Szócs Gézát, Borbély Imrét, Kolumbán Gábort, Kincses Elődöt, Tőkés Lászlót a Szövetség döntéshozásából, hogy csak a legkirívóbb eseteket említsen. Volt, amikor sikerült az alapszabályzat keretében maradni, de ha ez akadályt jelentett, akkor Markóék nem haboztak átlépni írott és íratlan normákon, mint Kolumbán és Kincses ügyében. A legmellbevágóbb mozzanat az volt, amikor az SZKT-n az explicit kérdés ellenére sem olvasták fel a Szabályzatfelügyelő Bizottság jelentését Kincses Előd megyei elnöki tisztségéből való (evdens módon alapszabályzat-ellenes) felfüggesztéséről az ügyben történő szavazás előtt.

²⁰ Lásd erről többek között a Krónika idén megjelent írásait. (Bakk Miklós: *Communitas és közösség*; Gazda Árpád: *Nem támogatta listái közlését az alapítvány*, 2004. április 5., Gazda Árpád: *Törvénybe ütköző pártfinanszírozás*, 2004. április 6.)

²¹ Az RMDSZ Tájékoztató elsődendő feladata lett volna a Szövetség politikai sokszínűségének megjelenítése. Ehelyett az RMDSZ kormányzati szerepvállalásának idején a Szövetség főáramával szembehelyezkedő platformokkal és politikusokkal kapcsolatos híradások szabályos cenzúrának estek alá. E folyamat csúcspontja az volt, amikor az RMDSZ Tájékoztató nem adott hírt Tőkés Lászlónak (az RMDSZ tiszteletbeli elnökének!) 1999-es magyar állami nagykereszttel való kitüntetéséről, miközben a főáramhoz tartozó politikusokkal kapcsolatban egy sor jelentéktelen megmozdulás helyet kapott és kap a fórumon.

²² Az UPE sztori dióhéjban: Az UPE mint törvényesen bejegyzett szervezet indult a 2000-es helyhatósági választásokon, és megszerezte az udvarhelyi polgárok által leadott érvényes szavazatok kb. egyharmadát. A választások után a szervezet egy minden bizonnyal ezért fizetett rosszakarója meglelt egy apró formai hibát az UPE bejegyzése kapcsán, tételesen azt, hogy a Kisebbségvédelmi Minisztérium (RMDSZ-es) képviselője nem volt jelen a szervezet bejegyzését kimondó bírósági döntésnél, bár, nota bene: támogató, egyetértő véleményét írásban továbbította a bíróság részére. A Kisebbségi Minisztérium eljárást indított az UPE bejegyzése ellen. Érdekes módon a formai hibáért nem felelős UPE lett az alperes, holott az állam egyik intézménye (a kormány) kellett volna egy másik intézmény ellen elindítsa az eljárást.

Ahogy az Romániában lenni szokott, a bíróság a nagyobb hatalmi potenciállal rendelkező fél javára döntött, és megsemmisítette az UPE bejegyzését. (Ne feledjük: Szász Jenő polgármester s az őt támogató UPE az RMDSZ legnagyobb hatalmú emberének, Verestóy Attilának úgyszólván egyetlen helyi ellensúlya.) Ami ezután történt, az jogállamban alighanem példa nélküli: az egyik, történetesen többséget elnyert szervezet képviselői, tételesen az RMDSZ tanácsosai megszavazták az UPE tanácsosainak *mandátum-megvonását*. Ez jogdogmatikailag és természetjogilag egyaránt nonszensz. A dogmatika szemszögéből abszurdum, hiszen egy elnyert és hitelesített mandátum nem vonható vissza, s főleg nem egy konkurens szervezet döntése alapján. Ha ilyet meg lehetne tenni, a feje tetejére állna

a világ összes demokráciája. Természetjogilag, ha úgy tetszik, az egyetemes méltányossági elvek jegyében, vagy még egyszerűbben kifejezve: a józan paraszti ész szerint abszurdum, hogy két, formailag azonos legitimitású szervezet közül az egyik kizárja a másikat egy testületből, mint ahogy az is, hogy a román állam egyik szervének, vagyis az alapfokú bíróságnak a mulasztása miatt az ügyben vétkes magyar szervezetet, az UPE-t érje joghatárán. Az UPE természetesen fellebbezett a döntés ellen, amit a Hargita megyei bíróság elfogadott, viszont a Maros megyei táblabíróság elutasította.

²³ Az SZKT 2002. május 25-i ülésén tárgyalta Magyar Ifjúsági Tanács (MIT) beadványának ügyét. Mint az többé-kevésbé közismert, több mint egy évvel korábban az SZKT nem igazolta a MIT mandátumait. A MIT válaszul országos szinten megszakította a kapcsolatát az RMDSZ-szel, s megóvta a döntést az RMDSZ Szabályzatfelügyelő Bizottságánál. Az SZFB-nek egy év kellett ahhoz, hogy az ügygel foglalkozzon. Az SZFB végül is 2002 februárjában kimondta, hogy az SZKT-nak nem lett volna joga elutasítani a MIT mandátumainak igazolását, és a jogerős döntést csekély két hónapra rá postázta az érintett feleknek. Mindennek dacára az SZKT nem vette napirendjére a kérdést, sőt, az SZKT elnöke, Frunda György, aki a jogszerűség és méltányosság testületen belüli letéteményese kellene, hogy legyen, egy kétes értékű párhuzammal utasította vissza a javaslatot. Frunda azt nyilatkozta a Krónika riporterének a lap 2002. május 23-i számában a MIT-ről, hogy *„ők maguk jelentették ki, hogy nem kívánnak az SZKT ülésein részt venni, ezt az SZKT tudomásul vette. Ha a maga felesége elmegy otthonról, másnap nem jöhet be, ha maga nem enged be. Ez így becsületes”*. Becsületbeli kérdésekről nem szeretnék vitatkozni azzal a politikussal, aki az RMDSZ különböző testületeit s a közvéleményt több ízben is hamisan tájékoztatta. Jogszerűség ügyében viszont hadd igazítsam ki a nagynevű jogászkollegát: amennyiben a feleség érvényes bírósági végzéssel rendelkezik arról, hogy beléphet a közös otthonba, akkor bizony a férj kénytelen őt beengedni még akkor is, ha ezt nem tartja „becsületesnek”. S akkor arról nem is szóltam, hogy Frunda idézett nyilatkozatában tendenciózusan elhallgatta az előzményeket, vagyis azt, hogy a MIT az SZKT jogtalan döntése után szakított.

Az SZKT ülésén Frunda egy olyan dokumentumra hivatkozott, mikor a MIT ügyének napirendre vétele ellen érvelt, melyet Markó Attila, az SZFB elnöke szignált, s mely nem vitatta a MIT-nek kézbesített határozat jogerősségét, de mely szerint az SZFB döntést hozott arról, hogy visszatér a MIT ügyére. Az SZFB egyébként, mint később megtudtuk, nem hozott ilyen döntést, hiszen a testület 5 tagja közül 3 nem vett részt ilyen jellegű határozat meghozatalában, az egész tehát Markó Attila partizánakciója volt, mely a MIT ügye megoldásának további halasztását volt hivatott lehetővé tenni. Nem róható fel Frunda Györgynek, ha erről nem volt tudomása. Az viszont annál inkább, hogy Markó Attila levelét kézben tartva, mely, mint már említettem, rögzíti a MIT ügyében hozott határozat jogerősségét, azt állította, hogy e határozat *nem jogerős*. Vagyis: tudatosan félretájékoztatta az SZKT-t. Mint ahogy az is felróható neki, hogy nem ismertette sem az SZFB döntését, sem Markó Attila levelét az SZKT-val a döntés előtt. Az pedig a többségelvű demokratikus döntéshozatalból való gúnyüzés volt, hogy Frunda megszavaztatta a testületet az ügyben, hogy e két dokumentumot meg akarja-e ismerni, az SZKT pedig képes volt ha-

talmas többséggel leszavazni azt, hogy egy döntés előtt informálják arról, hogy miről is dönt. A cél evidens módon az volt, hogy a kérdésben ne szülessen döntés, s hogy a közelgő (a következő évre tervezett és 2003 január végén meg is tartott) kongresszus majd símán beültethesse az RMDSZ saját alapítású ifjúsági szervezeteinek képviselőit a MIT helyére. Mint tudjuk, a Frunda–Markó összjáték sikerrel járt.

²⁴ Lásd erről részletesen: „Akarunk-e autonómiát” – a Polgári Szárny egyes tagjainak állásfoglalása Frunda György eljárásáról (a Gross-jelentés elhallgatása), Kónya Hamar Sándor, Kovács Zoltán, Toró T. Tibor, Szilágyi Zsolt, Pécsi Ferenc, Vekov Károly. *Erdélyi Napló* 2003. július 8. (2003/27.)

²⁵ Lásd erről részletesen Molnár Gusztáv: A román nacionalizmus magyarságképe c. írását. (Elhangzott 1991-ben a *Nemzet, állam, liberalizmus* című konferencián.)

²⁶ A náci ihletésű dekrétumok ellen éppenséggel az emberjogi kérdésekre mindig is érzékeny baloldal kellett volna először tiltakozzon.

²⁷ Lásd Németh Zsolt Európa parlamenti tiltakozását 2004 januárjában a Székely Nemzeti Tanács aktivistáinak hatósági zaklatása ellen, valamint Eörsi Mátyás ezt korrigáló állásfoglalását arról, hogy a zaklatottak alkotmányos szervezkedésükkel tulajdonképpen provokálták a román államot.

²⁸ Lásd: *Pesti Hírlap*, 1994. február 12.

²⁹ Lásd ezzel kapcsolatban Kende Péter vagy Tamás Gáspár Miklós „republikánus” eszmeifuttatásait.

³⁰ Teljesen természetes folyamattal állunk szemben. Az RMDSZ politológiai értelemben párt, pontosabban etnikai párt. Lásd részletesebben Kántor Zoltán – Bárdi Nándor: Az RMDSZ a romániai kormányban, 1996–2000. *Regio*, 2000. 4. sz. 159–60.

³¹ Ezt Markó Béla tagadja (lásd a *Románia Magyar Szó*, 2004. április 26-i összeállítását a kérdésről), de egyrészt belső információk szerint Markó zárt körben jó előre megmondta, hogy semmilyen alternatív szervezetet nem fog hagyni indulni az RMDSZ ellenében, másrészt pedig köztudott az is, hogy a választási bizottság ülésén az RMDSZ képviselője (aki egyébként Borbély László Neptunt megjárta RMDSZ-alelnök bukaresti irodavezetője) volt a legeltökéltebb az MPSZ bejegyzését elutasító határozat meghozatalának ügyében. (Lásd: Farkas Réka – Gazda Árpád – Erdei Róbert: Elutasították az MPSZ aláírásait – Besegített az RMDSZ-nek a Központi Választási Iroda. *Krónika*, 2004. április 26.)

³² Pontosabban kapunk egy helyet, mint minden más kisebbség.